

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з економічної теорії

на тему: «Вплив міграції на національний ринок праці»

Студентки 2 курсу групи ОПД-21

Кузьмович Оксани Олегівни

Керівник:

викладач Вірковська Анастасія Андріївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії :

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2016

План

Вступ

1. Теоретичні засади ринку праці та його взаємозв'язок із міграційними процесами.
2. Аналіз динаміки міграційних потоків в Україні та їх вплив на національний ринок праці.
3. Шляхи вирішення проблеми трудової міграції в Україні.

Висновки

Список використаної літератури

Додатки

Вступ

Актуальність теми. Міжнародна міграція робочої сили стала незаперечним чинником розвитку світового господарства і міжнародних економічних відносин в останні десятиріччя. Інтеграція України у світове господарство інтенсифікувала процес включення держави у процеси міжнародної міграції, отже у цьому контексті особливо актуальним стає питання впливу міжнародної трудової міграції на економічний розвиток і ринки праці країн походження мігрантів і приймаючих країн. Особливої уваги потребує регулювання міжнародної трудової міграції, яке є складним процесом, оскільки на нього мають вплив багато чинників. Коли держава забезпечує дотримання міжнародних стандартів регулювання міграційних потоків, враховуючи як національні інтереси, так і інтереси зовнішніх мігрантів, така політика сприяє вирішенню демографічних дисбалансів, розвитку ринку праці і допомагає у формуванні позитивного іміджу на міжнародній арені.

Дослідження актуальних питань міжнародної міграції проведено такими зарубіжними вченими як Аранго Дж., Борхас Дж., Босвелл К., Вейнстейн Е., Вільямсон Дж., Зелінський З., Кастельс С., Кард Д., Коен Дж., Куочі А., Міллер М., Пішке Дж., Тейлор Дж., Філіпс К., Фридман Р., Хазанс М., Хансон Д., Хант Д., Харіс Дж. Р., Хаттон Т., Хьюго Дж., Циммерман К., Чізвік Б. та ін. Вагомий внесок у дослідження міжнародної міграції зробили вітчизняні вчені і науковці з країн СНД: Борщевський В. В., Ваврищук Н. Г., Грущинська Н. М., Драгунова Т. А., Івахнюк І. В., Лапшина І. А., Малиновська О. А., Михайловська О. В., Ольшевська І. П., Присяжнюк Ю. І, П'ятковська О. Р., Рязанцев С. В., Стасюк М. О., Ступницький О. І., Якубовський С. О. та ін.

Мета і завдання. Метою курсової роботи є дослідження науково-методичних засад механізму впливу міграції робочої сили на економіку України та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності інструментів політики регулювання міжнародної міграції робочої сили.

Відповідно до визначеної мети поставлено і вирішено такі завдання:

- виявити причини виникнення і проаналізувати етапи розвитку міжнародної трудової міграції;
- виявити економічні та соціальні чинники зовнішньої міграції з України;
- визначити регіональний аспект міжнародної міграції з України;
- надати рекомендації щодо підвищення ефективності регулювання міжнародної трудової міграції в Україні.

Об’єктом дослідження є процес міжнародної міграції робочої сили у контексті глобалізації світового господарства і сучасних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.

Предметом дослідження є науково-методичні аспекти впливу міжнародної міграції робочої сили на економічний розвиток України.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у курсовій роботі завдань був проведений теоретичний аналіз наукової літератури, звітів міжнародних організацій в галузі економіки, міграції, демографії. Для досягнення поставленої мети в роботі використовувалися загальнонаукові і специфічні методи дослідження. Для виявлення науково-теоретичних основ міжнародної міграції було використано методи аналізу і синтезу, теоретичного узагальнення, історичний, науково-аналітичний, систематизації та класифікації. Для надання кількісної оцінки чинникам міжнародної міграції і її впливу на національну економіку використовувались статистичний, методи лінійного кореляційного та регресійного аналізу на основі панельних даних, часових рядів і коінтеграції.

1. Теоретичні засади ринку праці та його взаємозв'язок із міграційними процесами.

У сучасній економічній літературі неможливо знайти однозначне трактування поняття ринку праці, як і ринку взагалі. Існує багато визначень і трактувань ринку праці.

Одними з найбільш розповсюджуваних і найбільш використовуваних є такі:

- це соціально-економічна категорія, яка характеризує відносини людей, що проявляються в процесі найму, оцінки виконуваних робіт, звільнення працівників та встановлення розмірів оплати за використану робочу силу в залежності від певних факторів.
- інститут взаємодії споживачів робочої сили, тобто роботодавців.
- система трудових відносин, що відбиває рівень соціального розвитку і досягнутий на даний період баланс інтересів між суб'єктами і посередниками.

Поняття «ринок праці» та «ринок робочої сили» відрізняються одне від одного тому, що робоча сила являє собою потенційну здатність до праці, а праця — функціонуючу здатність. Відповідно до цієї думки поняття «ринок робочої сили» дещо ширше, тому що воно охоплює відносини не тільки щодо зайнятих, а й щодо незайнятих членів суспільства, які активно шукають роботу, тобто охоплює зайнятих і безробітних. Поняття «ринок трудових ресурсів» уявляється ще більш широким, тому що характеризує трудові ресурси суспільства. Отже, згідно з цією думкою, ринок робочої сили розширює горизонти соціально-трудова відносин до масштабів економічно активного населення і в вузькому розумінні поняття «ринок робочої сили» можна використовувати для характеристики відносин стосовно безробітних.

За іншою думкою, економічно прийнятним і рівнозначним слід вважати використання двох термінів — ринок робочої сили та ринок праці, оскільки вони тісно поєднані, взаємно доповнюються, переходячи в процесі ринкових відносин з одного в інший[11].

Цікавою є думка про те, що в сучасній ринковій економіці вже замало говорити про ринок праці лише як про ринок живої праці. Згідно з цією думкою,

існують вагомі докази включення до ринку праці також і ринку робочих місць, тому що реально і постійно існують попит на них та їхня пропозиція. Такий висновок можна зробити на підставі міркування про те, що господарство підприємця, який водночас є і роботодавцем, об'єднує працю багатьох працівників так, що кожен з них закріплюється за певним робочим місцем, а всі робочі місця пов'язані між собою технологією та внутрішньофірмовою кооперацією. Тому підприємець, купуючи робочу силу, водночас пропонує працівникові трудитися на певному робочому місці. У свою чергу, і працівник, продаючи свою робочу силу, створює попит на певне робоче місце. Отже, угода купівлі-продажу робочої сили відбудеться лише тоді, коли робоче місце відповідає вимогам працівника, і навпаки. Усе це означає, що найманий працівник і роботодавець-підприємець однаковою мірою виступають на ринку праці як власники: працівник як власник товару «робоча сила», а роботодавець-підприємець як власник свого господарства і всіх робочих місць в цьому господарстві, а також тих грошей, які він сплачує працівникові. Отже, згідно з цією думкою, ринок праці охоплює ринок робочої сили та ринок робочих місць [10].

Міжнародний або світовий ринок праці — це система відносин, що виникають з приводу узгодження попиту та пропозиції світових трудових ресурсів, умов формування робочої сили, оплати праці та соціального захисту, які склалися через нерівномірність кількісного та якісного розміщення робочої сили по країнах світу та розбіжності в національних підходах до її відтворення.

Робоча сила є одним з найрухоміших факторів виробництва, він досить чутливо реагує на зміни в нормі його прибутковості, а за умов бурхливого розвитку транспортних послуг та мереж, комунікаційних технологій ця рухливість стає ще більшою. Виникнення міжнародних відносин на ринку праці пов'язане з рухливістю капіталу, з яким робоча сила пов'язана техніко-економічними зв'язками. Підвищення мобільності капіталу в світовому масштабі означає, що він виявляє попит на робочу силу не лише країни свого базування, але й на іноземну робочу силу, як специфічного сегменту ринку праці, що

характеризується більш високою внутрішньою нормою віддачі в процесі виробництва.

Таким чином, світовий ринок праці є невід'ємною функціональною частиною світового ринку, в якому існують відносини щодо міжнародного обміну фактором виробництва – робочої сили, яка має властивість переміщуватися по світу в пошуку більш привабливих умов її продажу.

Рушійною силою, причиною виникнення світового ринку праці є нерівність умов її продажу в різних країнах, а в сучасних умовах розвитку міжнародних економічних відносин, справедливо буде сказати – у різних учасників міжнародних економічних відносин (країнах, інтеграційних об'єднаннях, транснаціональних корпораціях). Оскільки товар робоча сила є невід'ємним від свого власника – людини, то відносини обміну робочої сили на міжнародному ринку праці пронизують всі фази відтворення робочої сили (формування, розподіл, обмін та відновлення), а отже формують складні відносини між учасниками світового ринку щодо умов формування, розподілу, використання та відтворення робочої сили, що фактично означає, що предметом переговорів між роботодавцем та найманим працівником стають умови не тільки здійснення трудової діяльності (заробітна плата, умови праці), але й умови проживання людини, навчання (загального та професійного), доступ до систем медичного обслуговування та соціального захисту.

Переміщення робочої сили різними вченими трактується по-різному. Неокласична економічна школа (Дж. Харрис, М. Тодаро, О. Старк, Р. Коген) пояснює міжнародну трудову міграцію нерівністю економічного розвитку країн, зокрема, різницею в рівнях оплати праці, що визначає рух робочої сили з країн з низьким рівнем оплати праці в країни з більш високою заробітною платою. Таким чином забезпечується саморегулююча функція світового ринку праці. Із економічним зростанням та посиленням еміграції в країнах виїзду поступово зменшується розрив в рівнях заробітної плати та скорочуються стимули для міграції. [7, с. 16]

Теорія людського капіталу (Дж. Беккер, Л. С'ястад, Г. Кларк) розглядає причини міграції робочої сили на мікрорівні. Рішення людини про міграцію, так само як і рішення про отримання освіти, кваліфікації, представники цієї наукової школи вважають засобом інвестицій в його «людський капітал», якщо вигоди від міграції перевищують витрати на переїзд та проживання в країні виїзду.

Якщо здійснити спробу поєднати дві теорії міжнародної трудової міграції – неокласичну та теорію людського капіталу, і розглядати робочу силу як капітал людини, який потребує найбільшої окупності, то стає зрозумілим, що рух робочої сили відбувається в країни, де людський капітал буде мати найбільшу внутрішню віддачу, чи іншими словами, де найвищою буде норма прибутку (заробітна плата, та нематеріальні зиски – кращий рівень життя, надбання практичного досвіду, долучення до іншого більш продуктивного способу життя, співвіднесені до витрат та ризиків (матеріальних та психологічних) міграції. Таким чином, різниця у заробітній платі як нормі окупності людського капіталу є рушійною силою міграції.

Нова економічна теорія міграції (О. Старк, Е. Тейлор, П. Арнольд) заснована на мікроекономічному функціональному аналізі та виходить з того, що рішення про міграцію приймається не окремими індивідами, а колективно членами домогосподарств чи родин. При цьому за мету відправлення на роботу за кордон членів родини приймається не тільки максимізація очікуваного доходу, але й мінімізація ризиків, пов'язаних із недостатнім розвитком в своїй країні ринків праці, страхування, кредитування. Підіймаючись на макрорівень, представники цієї теорії підкреслюють зв'язок міжнародної трудової міграції з рівнем економічного розвитку: успішний економічний розвиток може виступати не стільки гальмом, скільки стимулом міжнародної трудової міграції, оскільки несе в собі додаткові стимули капіталовкладень в місцеву економіку. Відлунням цієї теорії є теорія сімейної міграції (Дж. Борджас, Дж. Минсер), яка вважає, що дорослі члени родини можуть по-різному оцінювати дивіденди від міграції. Оптимальна стратегія сімейної пари залежить від ступеня кореляції переваг від

міграції, які бачать чоловік та дружина. Ця теорія поєднує економічний, соціальний та психологічний підходи до пояснення міграції.

Існування постійного попиту на іноземну робочу силу, що існує в розвинених країнах, пояснюється деякими вченими (М. Пьюс, А. Портес, Л. Бах) сегментуванням ринку праці на первинний та вторинний сектор. Якщо робочі місця в первинному секторі забезпечують стабільну роботу та високу оплату праці для національної робочої сили, то вторинний сектор пропонує низьку оплату, відсутність гарантій збереження зайнятості, досить невеликі можливості професійного зростання, що відштовхує національну робочу силу та породжує структурний попит на трудящих-мігрантів [22].

Деякі вчені (Е. Плетньов, Дж. Джонсон) пояснюють існування міжнародної трудової міграції через формування світового ринку праці. Він, не маючи чітко визначених територіальних (географічних) меж, формується та функціонує в результаті експорту та імпорту робочої сили. При цьому міжнародна міграція трудових ресурсів визначається не тільки попитом та пропозицією робочої сили в тих чи інших регіонах світу та відмінностями у рівнях заробітної плати, але й світовою динамікою в політичних, демографічних та суспільних процесах [7, с. 20].

Згідно з теорією глобальних систем чи світового господарства (С. Сассен, И.М. Петрас) міграція частіше за все виникає поміж колишніми метрополіями та їх колоніями, чому сприяють історичні, культурні, мовні, адміністративні, економічні зв'язки між ними. Прихильники цієї теорії стверджують, що проникаючи в регіони (країни), що розвиваються, зростаючий світовий ринок діє як каталізатор. Процес міграції пов'язується з розвитком світової транспортної мережі, засобів зв'язку, які сприяють пересуванню людей [7, с.23].

Прихильник теорії «процвітання» чи технологічного розвитку Дж. Саймон вважає зростання населення благом для розвитку як національному, так і на глобальному рівнях. Міграційний приріст несе в собі істотний позитивний заряд для економічного та демографічного розвитку країни-реципієнта. Цінність того, що виробляють, споживають та сплачують у вигляді податків іммігранти, а також

тимчасові трудові мігранти, значно переважає вартість соціальних послуг, якими вони користуються. Згідно з теорією «тяжіння – виштовхування» (Г. Джером, И. Ли, А. Левіс) міграція розглядається як функція відносної привабливості країн в'їзду і виїзду, а наявність перешкод, що виникають зі збільшенням відстані між цими країнами – в якості обмежень міграційних процесів [7, с.8].

Дослідження процесів інтенсифікації міграції дозволило розробити теорію міграційних мереж (Д. Мессі, А. Симмонс), згідно з якою в країнах в'їзду та виїзду формується «міграційна мережа», початок якої прокладають «мігранти-першопроходці», полегшують процес міграції для наступних хвиль мігрантів. В результаті по досягненню певного критичного числа, соціальна міграційна структура автономно підтримує міграційний процес [7, с. 164].

Підсумовуючи основні теорії міжнародної трудової міграції, можна відзначити, що частина з них описує причини виникнення та існування міждержавних переміщень людей на макрорівні (неокласична теорія, теорія сегментованого ринку праці) та на мікрорівні (теорія людського капіталу, нова економічна теорія міграції, теорія сімейної міграції); частина концепцій (теорія міграційних мереж, теорія міграційних систем, теорія світових систем) описує чинники інтенсифікації процесів міжнародної трудової міграції; частина теорій (теорія світового ринку праці, теорія технологічного розвитку) розглядає наслідки трудової міграції і через них визначає причини міждержавної міграції.

На мій погляд, при визначенні причин існування міжнародної трудової міграції, необхідно чітко виокремити передумови виникнення, причини існування та чинники інтенсифікації міграційних процесів на різних етапах розвитку світової економіки. Це дозволить обґрунтовано підійти до визначення поняття світового ринку праці.

Передумовами виникнення такого явища як міжнародна трудова міграція є:

- особиста та економічна свобода людини, яка дозволяє йому вільно обирати род занять, професію, місце роботи, місце проживання;
- існування об'єктивної нерівності економічного розвитку різних країн і народів, асинхронність економічного циклу в різних країнах;

- існування об'єктивної нерівності культурно-соціального та демографічного розвитку різних народів та націй;
- міжнародне переміщення інших факторів виробництва, особливо капіталу в його фізичній та грошовій формах, з яким робоча сила має взаємозв'язки як взаємодоповнення, так і взаємозамінності.

Чинники міжнародної трудової міграції, що спричиняють посилення впливу як передумов, так і причин міграції, та інтенсифікують чи уповільнюють процеси міграції, на нашу думку, можна поділити на три основні групи:

- 1) об'єктивно-історичні чинники;
- 2) економічні чинники;
- 3) інституціонально-політичні чинники.

Для економіки країн-реципієнтів робочої сили чи інтеграційних об'єднань, які проводять політику активного використання іноземної робочої сили, трудова імміграція виявляється вигідною через:

- створення додаткових можливостей зростання економіки;
- отримання країною-реципієнтом (інтеграційним об'єднанням-реципієнтом) чистого доходу від використання людського капіталу, створеного в іншій країні;
- створення робочих місць для місцевої робочої сили, яка пересувається на кращі робочі місця, статуси зайнятості;
- сприяння зниженню чи не зростанню цін на товари та послуги і, таким чином, зменшення інфляції;
- вигідну участь в державних фінансах (сприяння збільшенню дохідної частини бюджету більше, ніж зростанню видаткової).

До можливих негативних наслідків імміграції можна віднести підвищений ризик міжетнічних та міжрелігійних конфліктів в країні, що приймає іноземну робочу силу.

Більш неоднозначним є вплив трудової міграції на країни, що віддають робочу силу. Вважається, що частковий відтік робочої сили сприяє зниженню безробіття; працівники-мігранти здобувають за час роботи в більш розвинених

країнах новий професійний досвід, підвищують кваліфікацію, долучаються до сучасних технологій виробництва та менеджменту; грошові перекази мігрантів на батьківщину є важливим джерелом валютних надходжень в країну і сприяють підвищенню рівня життя сімей мігрантів.

В цілому, співвідношення вигадів та витрат від експорту робочої сили в значній мірі визначається масштабами країни, рівня її економічного розвитку, чисельності та темпами зростання населення, здійснюваної державою міграційної політики. Фактична відсутність практики прямого відшкодування країною-реципієнтом країні-донору використання частини її людського потенціалу означає переважно негативні наслідки міграції для країн-донорів та позитивні – для країн-реципієнтів робочої сили, що виявляється в посиленні нерівності в світі, що прогресує.

Таким чином, основним елементом механізму світового ринку праці на макрорівні є міжнародна трудова міграція, яка означає переміщення робочої сили з однієї країни і в іншу з метою працевлаштування. Проте необхідно відзначити, що явище міжнародної трудової міграції породжує необхідність в координації, погодженні й зближенні соціальної політики різних країн, які мають неоднаковий досвід та законодавство в соціальній сфері. Таке регулювання багатонаціональних соціальних структур відбувається у багатьох напрямках. Головні серед них:

- умови праці, способи найму і звільнення працівників;
- оплата праці, зокрема системи додаткових виплат;
- надання відпусток, вільних від роботи днів, тривалість робочого дня;
- соціальне страхування;
- надання різних пільг, у тому числі матеріального забезпечення, відпочинку і т.д. [2, с. 211]

Таким чином, відносини з приводу узгодження попиту на закордонну робочу силу та її пропозиції призводять до формування світового ринку праці, який в структурі світового ринку є одним з визначальних функціональних ринків, який визначає розвиток міжнародного поділу праці і надає характерних рис світовій економіці. Основним товаром цього функціонального ринку є міжнародна робоча

сила як фактор світового виробництва. Разом зі спеціалізованими товарними ринками (наприклад, продовольчим ринком, ринком електроніки, ринком нафти, газу, товарів споживання та ін.) та іншими функціональними ринками – капіталу, представленого ринками техніки та технологій, інвестицій, міжнародного кредиту, і ринком землі (природних ресурсів) він формує зміст та структуру світового ринку.

Основними тенденціями розвитку міжнародного ринку праці є його глобалізація, посилення міграційних процесів, розширення використання міжнародних трудових норм тощо.

Глобалізація ринку праці, яка являє собою формування єдиного механізму узгодження попиту та пропозиції робочої сили незалежно від країни проживання тієї чи іншої людини, розвивається на фоні глобалізації економіки. Причини пошвидшення цього процесу такі: формування системи міжнародного поділу праці, розвиток світової інфраструктури та світової валютної системи; міжнародна міграція населення; стрімке зростання світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій; швидкі технологічні зміни.

В історії еміграції українського народу чітко виокремлюються 4 хвилі переселенського руху: перша – з останньої чверті 19 століття до початку Першої світової війни; друга – період між двома світовими війнами; третій – період після Другої світової війни; четверта – характерна для сучасного українського суспільства. Варто додати що в першій хвилі еміграції переважали соціально-економічні мотиви, це була справді трудова еміграція, в другій спостерігається поєднання соціально-економічних і політичних причин із переважанням перших, і в третій хвилі – домінування політичних мотивів [17, с.8]. Проблеми четвертої хвилі української еміграції є однією з найбільш актуальних як для української діаспори, так і для Української держави. Якщо з першою хвилею її ріднить соціально-економічний характер, то з двома іншими – політичними – спільних ознак взагалі немає.

Які фактори впливали на українців, чим вони керувались, обираючи далекий шлях, який багатьох із них вже не повернув на батьківщину, намагались з'ясувати

багато дослідників, науковців. Називались різні причини еміграційного руху чи навіть «еміграційної гарячки».

У формуванні міжнародного ринку праці втілювалися такі характерні тенденції сучасного етапу розвитку людської цивілізації, як посилення соціальної орієнтації світової економіки, демократизація трудових відносин, інтернаціоналізація вимог до відтворення робочої сили, стандартизація умов життя і праці людей у різних частинах планети, розвиток та вдосконалення особистості на основі загальнолюдських цінностей. Крім того, об'єднання національних ринків праці в один — світовий — істотно позначається на макроекономічній політиці окремих держав у галузі праці та соціально-трудова відносин, знімаючи обмеження, спричинені національними особливостями, та надаючи їй більш універсального характеру. Розвиток міжнародного ринку праці матеріалізується у зростанні масштабів та інтенсивності міжнародних міграційних процесів, які набувають дедалі глобальнішого характеру, залучаючи населення абсолютної більшості країн світу. Поглиблення науково-технологічної революції, кардинальні зміни на політичній карті світу, структурні трансформації в міжнародній економіці зумовили появу нових рис і особливостей міжнародної трудової міграції, модифікацію її закономірностей і тенденцій. Ці зміни стосуються напрямків міжнародних міграційних потоків, обсягів та географії переселенських рухів, професійно-кваліфікаційного складу мігрантів, їхньої ролі в економічних процесах.

2. Аналіз динаміки міграційних потоків в Україні та їх вплив на національний ринок праці.

Одним із важливих елементів глобальної економічної системи, на яку перетворився світ наприкінці другого тисячоліття, є міжнародний ринок праці, який виставляє свої критерії стосовно якості трудових ресурсів, розвитку нових форм зайнятості, гнучкістю та стабільністю робочої сили. Міжнародний ринок праці, який об'єднує понад 1,3 млрд працездатного населення світу, потребує формування регулятивного та координаційного механізмів з узгодження попиту та пропозиції світових трудових ресурсів, їх перерозподілу між різними країнами, регіонами, ланками світового господарства та ефективного використання, розширює можливості обміну знаннями, інформацією і досвідом між народами.

Міграція населення зумовлена економічними, політичними, етнічними та релігійними чинниками. Протягом усієї історії людства вона відігравала визначну роль у суспільному розвитку. Масштаби та напрями міграційних процесів в якійсь мірі свідчать про стан соціального та економічного розвитку країни. Але з іншого боку, процес міграції і сам певною мірою впливає на розвиток країни. За різними оцінками експертів, за межами України на сьогоднішній день знаходиться від 2,5 до 7 млн. осіб працездатного віку. Масовий виїзд громадян України закордон, особливо жінок, супроводжується зниженням показників народжуваності, соціальним сирітством, підвищенням захворюваності внаслідок виснажливої праці за кордоном. За таких умов постає потреба у глибокому дослідженні основних напрямів зовнішньої трудової міграції, чинників, які спонукають громадян України до неї, а також наслідків трудової міграції [1].

Першим, і на мою думку, одним із найбільш загрозливих наслідків міграції є різке зменшення економічно активного населення України.

За даними МОМ приріст населення (у середньому у %, 2000-2011 рр.): -0,7 % скорочується щорічно, тобто населення України зменшується на 330 000 осіб.

Також до негативних наслідків трудової міграції можна віднести: депопуляцію населення країни; погіршення якості виховання дітей в родинах трудових мігрантів (соціальне сирітство або проблема ще одного втраченого

покоління), розпад сімей; відтік кращого трудового потенціалу України; злочинність і корупція; політичний аспект; трудові мігранти переважно зайняті на роботах, що мало сприяють підвищенню їх кваліфікації, набуттю навичок, потрібних для майбутньої продуктивної діяльності на батьківщині.

У сучасну епоху, міграція почалася з розпадом Радянського Союзу і встановленням незалежності України. Основні чинники української масової трудової міграції, насамперед, мають економічний характер, що перетворює міграцію у механізм виживання у процесі боротьби з бідністю або уникнення безробіття. Результати опитування ДССУ 2012 року показують, що 79% українських трудових мігрантів отримували низьку заробітну платню в Україні, що стало головною причиною їхньої міграції [6]. Майже кожен десятий трудовий мігрант (11%) покинув країну через неможливість знайти роботу відповідно до своєї кваліфікації. Через низьку якість життя в Україні ще 4% трудових мігрантів обрали іншу країну для свого проживання та працевлаштування. Незадовільні умови проживання досить часто асоціюються з втратою надії на краще майбутнє на батьківщині [16]. Серед інших причин, можна відзначити такі соціальні фактори: низькі можливості для самозайнятості та професійного розвитку, бажання поліпшити навички та продовжити кар'єру за кордоном, сімейні причини, доступ до послуг охорони здоров'я, вразливість людей до корупції та злочинності, відсутність безпеки тощо. Геополітичні заворушення і відсутність безпеки в Україні могли спричинити поштовх міграції з України.

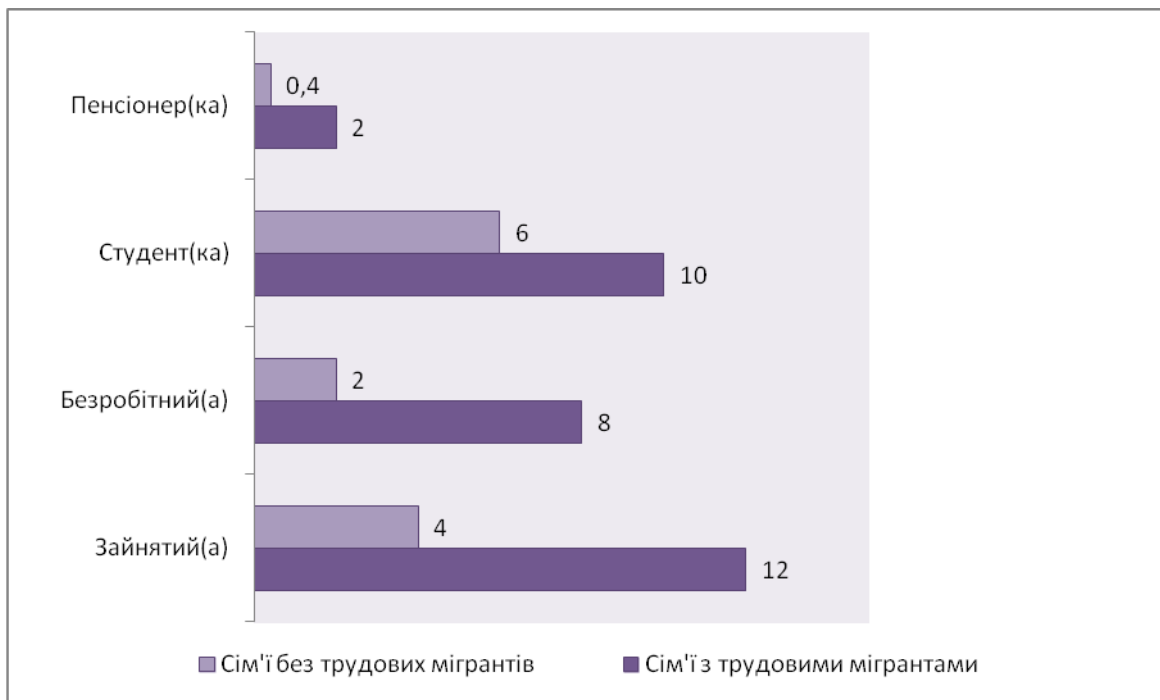

Рисунок 2.1. Відсоток осіб, що мають намір мігрувати в найближчі два роки.

Серед інших чинників, що спричинили трудову міграцію, можна відзначити такі: вищі стандарти життя, розвиток демократії, культурна та мовні подібності, соціальні мережі за кордоном. Результати опитування підтверджують, що безробіття і неповна зайнятість продовжують залишатися ключовими чинниками, які сприяють міграції з України (див. Рисунок 2.1).

Значне збільшення обсягу міграційних потоків сталося близько 2010 року і ще раз – у 2014 році. Можливим поясненням стрімкого росту міграції у 2010 році є відтерміновані наслідки впливу глобальної економічної кризи 2008 року на економіку України. У 2014 році економіка різко погіршилася значною мірою через геостратегічні заворушення в східних регіонах країни, в результаті чого відбулося падіння ВВП на 5,3%, на додаток до інших негативних соціально-економічних чинників. Дане збільшення обсягів довгострокових міграційних потоків вплинули на макроекономічні показники.

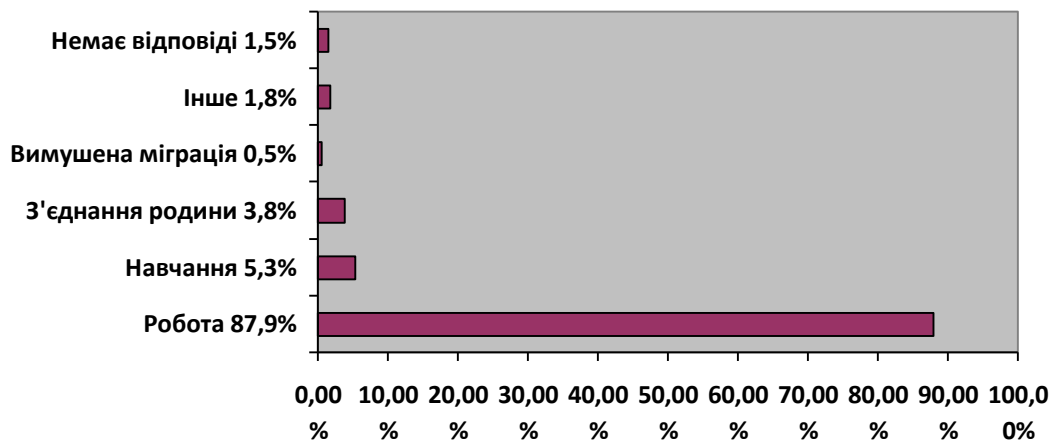

Рисунок 2.2. Мета перебування за кордоном.

483 000 осіб, або 1,3% загального населення (Виключаючи населення Луганської, Донецької областей та Автономної Республіки Крим) здійснює довгострокову міжнародну міграцію з різними цілями (див. Рисунок 2.2), але, в основному, з метою працевлаштування. В цілому, українські довгострокові трудові мігранти оволоділи різноманітними професіями та походять з міської місцевості (53%) та сільської місцевості (47%).

1,1% загальної чисельності населення або 423 800 осіб є довгостроковими трудовими мігрантами. Це впливає на 3,2% домогосподарств в Україні. Очікується, що поточна сумарна кількість трудових мігрантів збільшиться в найближчі 12 місяців на 28% або близько 117 300 осіб.

Як і короткострокові трудові мігранти, довгострокові трудові мігранти, переважно походять з міських населених пунктів (53%), аніж із сільських районів, і в найближчому майбутньому ця тенденція буде зростати (до 69% трудових мігрантів, будуть походити з міських населених пунктів). Цей висновок відрізняється від міграційного профілю в Молдові, де 68% довгострокових трудових мігрантів походять з сільської місцевості.

Дві третини довгострокових трудових мігрантів становлять чоловіки, що є аналогічним для профілю внутрішніх трудових мігрантів та короткострокових трудових мігрантів. Тим не менше, прогнозується, що частка жінок, які здійснюють довгострокову трудову міграцію збільшиться з 34% до 42%.

Висока заробітна платня і загальні економічні показники в країнах призначення є найсильнішими стимулами (факторами тяжіння) для міграції. За даними опитування Дельфі, у 2010 році, чистий дохід населення в Україні був майже в три рази нижчий, ніж у Російській Федерації, Чеській Республіці та Польщі та приблизно в десять разів нижчий, ніж в Італії та Іспанії. З іншого боку, результати опитування трудових мігрантів показують, що середній дохід українського довгострокового трудового мігранта за кордоном становив 1 550 доларів США у 2014 році, що було в чотири рази вище, ніж рівень середньої заробітної платні в Україні.

На відміну від короткострокової трудової міграції, де основною країною призначення є Російська Федерація, довгострокові міграційні потоки спрямовані на чотири основні напрями, такі як Польща, Російська Федерація, Чехія та Італія (див. дод. Таблиця 1), на частку яких припадає 75% даної категорії трудових мігрантів. З іншого боку, країни ЄС є основними країнами призначення, на які припадає майже три чверті всіх довгострокових трудових мігрантів з України.

Українські трудові мігранти, які вибирають Польщу і Російську Федерацію, роблять це, в першу чергу, через великі ринки праці в цих країнах, відносну свободу пересування, низьку загальну вартість міграції, історичні зв'язки, існування у цих країнах мережі трудових мігрантів, друзів і родичів, а також через соціально-культурну близькість.

У період з 2000 по 2009 роки відбувалося помітне зростання кількості українських трудових мігрантів до країн ЄС, від близько 59% до 86% всіх трудових мігрантів. З 2010 року ця тенденція частково змінилася у протилежному напрямку. У той же час, цікаво відзначити зниження міграції до інших країн, таких як США, Канада, Австралія, ОАЕ тощо у період з 2000 по 2014 роки, порівнюючи з періодом до 2000 року.

Збільшення обсягу міграції до країн СНД, в основному до Російської Федерації, швидше за все, можна пояснити скороченням розриву в доходах і заощадженнях домогосподарств із трудовими мігрантами у країнах ЄС та СНД

відповідно (для отримання додаткової інформації по цій темі дивіться Розділ «Основні фінансові характеристики»).

Також, можна сказати, що результати опитування вказують на таке: рівень привабливості Російської Федерації, Польщі, Чехії та Італії знижується, в той час як рівень привабливості Канади, Республіки Білорусь, США і Німеччини значним чином підвищується.

Так само, відбувається переорієнтація довгострокових трудових мігрантів у напрямку ринків праці Північної Америки та СНД від країн ЄС. Що стосується країн СНД, напевно, можна пояснити дану переорієнтацію тим, що високий відсоток людей зі східних та центральних регіонів, у порівнянні з відсотком поточних трудових мігрантів з цих регіонів, заявили про свій намір стати довгостроковими трудовими мігрантами. Поглиблений аналіз підтверджує, що дві третини всіх людей, які заявили про свій намір мігрувати до країн СНД (Російської Федерації та Республіки Білорусь) походять зі східних та центральних регіонів.

Аналізуючи дані, які є в наявності, виявляється, що сьогодні конфлікт в Україні лише незначним чином впливає на міграцію та пошук притулку в країнах Європейського Союзу. Враховуючи величезні масштаби внутрішнього переміщення населення, кількість українців, які подали заявки на отримання статусу біженця в країнах ЄС (близько 10 000 осіб у 2014 році, в основному, в Польщі, Німеччині та Швеції) є досить незначною.

Неврегульована міграція (за підрахуванням кількості незаконних перетинів кордону) на кордонах країн ЄС з Україною зростає, але все ще вважається відносно низькою (кілька тисяч осіб щороку), і вважається незрівнянно малою у порівнянні з ситуацією в Південній Європі (більше 1 мільйона осіб прибули до ЄС через Середземне море в 2015 році).

Введення біометричних паспортів збільшило шанси України на отримання дозволу на безвізовий режим з країнами ЄС у найближчому майбутньому. Тим не менш, ЄС ніколи не скасовував візи для держави, на території якої триває збройний конфлікт.

Велика кількість внутрішньо переміщених осіб, скрутне економічне становище та збройний конфлікт – всі ці чинники, швидше всього, стануть причиною зростання обсягу зовнішньої міграції українців. Тим не менше, міграція спостерігається, в основному, до Польщі, і стосується переважно мешканців Західної України.

На додаток до кількості довгострокових трудових мігрантів, приблизно 25 400 українських громадян отримують освіту за кордоном. Переважна більшість з них походять з міських районів (69%), особливо з великих міст (а саме, з міст із населенням більше ніж 100 000 осіб), що відрізняється від ситуації у Молдові, де більшість студентів походять з сільської місцевості.

Міжнародні студенти, так само як трудові мігранти, також демонструють відсутність гендерного балансу, а саме, кількість чоловіків переважає кількість жінок у співвідношенні 2 до 1.

З погляду регіонального розподілу, на відміну від тенденцій трудової міграції, міжнародні студенти більш рівномірно розподілені між п'ятьма регіонами України. Тим не менше, західний регіон продовжує переважати за кількістю студентів, а саме 35% усіх студентів походять з цього регіону.

Три чверті цієї категорії – у віці 18-29 років, і решта 21% – у віці від 30 до 44 років. Такий розподіл можна пояснити тим, що українці виїжджають за кордон для отримання університетських та аспірантських ступенів або з метою підвищення своєї кваліфікації.

Польща є найбільш популярною країною серед українських студентів. На відміну від трудової міграції, Канада і США вважаються найбільш популярними країнами призначення для українських студентів.

Особи, які виїжджають за кордон з метою возз'єднання сім'ї, відносяться до ще однієї цікавої категорії довгострокових мігрантів. До цього часу сім'ї українських трудових мігрантів підтримували дуже низький рівень возз'єднання сімей в країнах призначення, в порівнянні з іншими країнами з аналогічними історіями міграції. Згідно з результатами опитування, приблизно 18 200 осіб

виїхали з країни в 2014 році із метою возз'єднання родини. Це становить 4,2% всіх довгострокових трудових мігрантів на той час.

На відміну від загальної картини трудової міграції, категорію мігрантів, які виїжджають з метою возз'єднання сім'ї, очолюють особи, які походять з міських районів (81%), особливо з великих міст. У той час як сільські райони є місцем походження 48% усіх довгострокових трудових мігрантів, лише 19% мігрантів, які виїхали для возз'єднання сім'ї за кордон у 2014 році, походили з сільських районів.

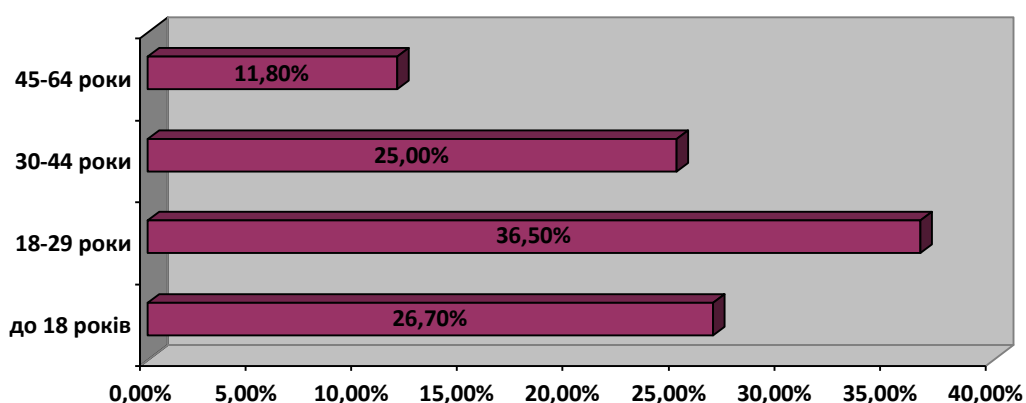

Рисунок 2.3 Віковий профіль міжнародних трудових мігрантів, що мігрують з метою возз'єднання сім'ї

Рисунок 2.3 показує, що майже один із 10 українців, які виїхали за кордон для возз'єднання сім'ї, були у віці 45 років і старші. Це може вказувати на об'єднання поколінь, а саме батьків зі своїми дітьми працездатного віку в країнах призначення. Це б узгоджувалося із традицією, коли бабусі й дідусі зазвичай піклуються про своїх онуків, а батьки працюють. Що стосується країн призначення, ситуація із возз'єднанням сімей демонструє загальні тенденції міграції: рівень возз'єднання родин вищий у країнах ЄС, ніж у країнах СНД.

Потік міжнародної трудової міграції на короткотерміновий період становить 1% від загальної чисельності населення. ного регіону країни (45%). Найнижча ймовірність зустріти короткострокового трудового мігранта – в центральних і північних районах (у три рази нижче, ніж у західному регіоні). Ця тенденція буде

продовжувати існувати, і буде зростати: більша кількість осіб із міських районів (68%) та з західного регіону (55%) заявили про намір здійснювати короткострокову міжнародну трудову міграцію.

Двоє з трьох короткострокових трудових мігрантів, як правило, перебувають у віці 18-44 років. У порівнянні з Молдовою, старші люди (45-64 років), швидше за все, будуть здійснювати короткострокову трудову міграцію. Але серед потенційних трудових мігрантів очікується, що наймолодша група населення (віком 18-29 років) буде відігравати провідну роль серед представників цього типу міжнародної міграції – 38% у майбутньому у порівнянні з 23% на даний час.

Під час опитування, респонденти назвали Російську Федерацію як найбільш привабливу, з точки зору міграції, країну призначення для короткострокових трудових мігрантів (47% або близько 124 000 осіб обрали цю країну для міграції). Ще 17% мігрували в Польщу і 10% – в Чеську Республіку. Таким чином, ці три країни приваблюють майже три чверті всього потоку короткострокових трудових мігрантів з України.

Досліджуючи короткострокову перспективу на майбутнє, стає очевидно, що привабливість Російської Федерації як країни призначення для короткострокових трудових мігрантів буде зменшуватися (з 47% на даний час до 12% у найближчі 12 місяців), у той час як Польща та Чеська Республіка ставатимуть набагато більш привабливими (32% і 19%, відповідно).

Формується чітка переорієнтація трудових мігрантів на ринки праці ЄС та Північної Америки. Певною мірою, на це можуть впливати поточні геостратегічні заворушення в Україні, а також останні зміни у російському трудовому законодавстві, у статусі іноземних громадян та адміністративних заходах, що регулюють притоки мігрантів.

Українські трудові мігранти дедалі частіше повертаються на батьківщину з метою постійного проживання, у порівнянні, наприклад, з трудовими мігрантами Молдови. 144 400 міжнародних довгострокових трудових мігрантів або 39% довгострокових трудових мігрантів повернулися в Україну на даний момент (у Молдові лише 11% загальної кількості довгострокових трудових мігрантів у 2013

році повернулися на батьківщину). Ця тенденція спостерігалася до тих пір, поки не почалися останні геостратегічні заворушення в країні. Однак, ця ситуація може змінитися з урахуванням високого очікуваного рівня потенційних трудових мігрантів відносно їх поточної кількості.

Зворотні трудові мігранти становлять 0,4% загального населення України, і ця міграція впливає на 0,9% усіх домогосподарств в Україні.

Профіль зворотних трудових мігрантів відображає загальний міграційний профіль щодо статі, місця проживання та регіонального розподілу: більшість чоловіків (67%), які повернулися, походили із міських населених пунктів (59%) та західного регіону країни (57%). Тим не менше, при більш глибокому аналізі на регіональному рівні, трудові мігранти, які були родом з півночі країни (36% – частка мігрантів, які повернулися,) та зі сходу (27% – частка мігрантів, які повернулися), швидше за все, поверталися на батьківщину з метою постійного проживання, у той час як ймовірність повернення на батьківщину трудових мігрантів з заходу (19% – частка мігрантів, які повернулися) та півдня (13% – частка мігрантів, які повернулися) була значно меншою.

Відображаючи загальні міграційні тенденції, основними країнами повернення є Російська Федерація (33%), Польща (19%), Італія (9%) та Чеська Республіка (9%).

Що стосується віку, ймовірність повернення є прямо пропорційною віку трудових мігрантів: чим старший мігрант, тим більш імовірно, що він/вона повернуться на батьківщину. Цей висновок має сенс, тому що старші трудові мігранти, швидше за все, досягли своїх основних цілей міграції; або інші чинники мотивують їх до повернення на батьківщину, наприклад, проблеми зі здоров'ям або нездатність адаптуватися до мінливих умов на ринку праці в країнах призначення.

3. Шляхи вирішення трудової міграції в Україні

Сучасне світове господарство характеризується особливо великими темпами росту міжнародної торгівлі, наявністю різноманітних форм обміну товарами, послугами, капіталом, інформацією. Одним із найважливіших процесів в умовах світової глобалізації, що істотно впливають на хід і результати глобалізації, є розвиток світового ринку праці.

З огляду на те, що сучасна світова економіка характеризується як кризова (а саме – з весни 2008 р.), кожна країна розробляє антикризові заходи для пом'якшення протікання фінансово-економічної кризи й мінімізації її негативних соціально-економічних наслідків. Для регулювання ринку праці України, який також не оминули кризові явища, доцільно ретельно вивчати й застосовувати на практиці досвід у цій сфері інших розвинутих країн. Комплекс антикризових заходів, які застосовуються практично всіма розвинутими країнами, має три головні напрямки:

- заходи з підтримки та стимулювання національного економічного механізму (передусім, фінансові вливання, що мають на меті рекапіталізацію банківської системи й сфери реального виробництва);
- заходи для пом'якшення соціальних наслідків кризи, серед яких збільшення допомоги з безробіття, різноманітні пільги й субсидії для незабезпечених верств населення, зниження податків;
- заходи з підготовки сприятливих умов післякризового соціально-економічного зростання (розвиток інфраструктури, додаткове фінансування освіти, науки, охорони здоров'я, стимулювання розробки енергозберігаючих технологій, джерел енергії, що відновлюються, екологічно безпечного виробництва тощо).

Національно орієнтовані антикризові програми доповнюються спробами міжнародного регулювання, які спрямовані на зміну світового фінансового механізму, оптимізацію міжнародних економічних відносин, розширення повноважень міжнародних фінансових органів і т.д.

Однією з головних умов ефективності антикризової політики держави є максимальна збалансованість усіх її напрямків: важливо, щоб вони не вступали у взаємне протиріччя й підтримували один одного. Але досягти таких умов надзвичайно складно, так як кожний захід антикризової політики має подвійне тлумачення. Все більше зростає значення ув'язки державних заходів підтримки із зустрічною ініціативою підприємств, які є об'єктами допомоги, з реструктуризації, технічного оновлення, зростання управлінської ефективності тощо.

Наприклад, уряд США висунув умовою надання фінансової допомоги автомобілебудівним компаніям «Дженерал моторс» й «Крайслер» розробку ними антикризових планів. Оптимальний розподіл ресурсів між усіма напрямками антикризової політики залежить від різноманітних обставин, головними серед яких є економічний потенціал, з одного боку, і характер очікувань суспільства – з іншого.

На сьогодні фактично тільки США можуть в повній мірі задіяти всі три напрямки антикризових заходів. Цьому сприяє не тільки їхній міцний виробничий механізм і передовий науково-технічний досвід, але також і своєрідність їх фінансової ситуації. Незважаючи на величезний дефіцит бюджетних коштів і державний борг, становище долара як світової валюти дозволяє США не заощаджувати на фінансових вливаннях до економіки. Країни Європи (навіть країни «старої» Європи, не кажучи про нових членів ЄС) більше обмежені в коштах.

Норма, що прийнята Європейським Союзом і забороняє бюджетний дефіцит більше ніж у 3%, примушує їх відмовлятися від безоглядних вливань у банківську й виробничу сфери. Найкращим за таких умов є становище країн, що мають бездефіцитний бюджет (як Німеччина в 2008 р.). Найбільш важким є становище країн, де дефіцит бюджету приблизно дорівнює критичним 3% наприклад, Італії.

Західноєвропейські країни не відмовились від прямої фінансової допомоги суб'єктам хазяйнування. Наприклад, у Франції уряд позичив 6 млрд євро компанії «Пежо-Сітроен», яка знаходилась під загрозою банкрутства. Італійський уряд

приймає заходів підтримки як автомобільної промисловості, так і виробництва комплектуючих, побутової електротехніки, меблевої, легкої промисловості. Однак представники країн ЄС на саміті G20 не прийняли пропозицію Б. Обама асигнувати на фінансові вливання суму, що дорівнювала би 5,5% ВВП. Ці країни орієнтуються на відповідний показник у розмірі 3,3–4% ВВП. Проте країни ЄС, спираючись на розвинутий механізм соціальних гарантій, надають особливого значення заходам з полегшення наслідків кризи для найменш забезпечених груп населення.

Зрозуміло, що заходи такого плану (талони на харчування, допомога з виплат іпотечних внесків, податкові пільги, збільшення коштів на медичне страхування незабезпечених тощо) широко застосовуються Економічні науки Вісник Хмельницького національного університету 2011, № 2, Т. 2 227 і в США. Для боротьби з кризою наприкінці 2008 р. обраний президент США Барак Обама представив план стимулювання економіки, який отримав назву American Recovery and Reinvestment Plan. Він складається з п'яти розділів: 1) охорона здоров'я; 2) освіта; 3) інфраструктура; 4) енергетика; 5) допомога бідним і безробітним.

Сутність наданого Б. Обамою плану відновлення соціально-економічної стабільності полягає в розширенні державних інвестицій в освіту, науку, охорону здоров'я, соціальне страхування, інфраструктуру, екологічно чисту ефективну енергетику, підтримку соціально вразливих верств населення. Був прийнятий Закон про відновлення економіки й інвестицій (American Recovery and Reinvestment Act, 2009). Головним завданням програм, що фінансуються за цим законом, є стимулювання попиту й створення нових робочих місць. Конгрес виділив на ці цілі 787 млрд дол. [11, с. 66].

Закон передбачає додаткові до бюджету асигнування в 126 млрд дол. на інфраструктуру й науку, 288 млрд – на податкові пільги для фізичних осіб і бізнесу, 142 млрд дол. – на підтримку соціально вразливих верств населення. В якості короткострокового антикризового заходу передбачається подовження термінів виплати допомоги з безробіття, а також збільшення її розмірів. Створено Екстрений фонд для Програми тимчасової допомоги родинам, які потерпають, до

якого на 2009 фінансовий рік внесено 5 млрд дол. Розроблена програма допомоги в пошуку роботи (зокрема, створення до 1 млн. робочих місць для молоді в літній період, а також для робітників і молоді в нових секторах економіки).

Додатково фінансуються різні форми допомоги незабезпеченим і особам похилого віку. Уряд США чітко усвідомлює роль соціальної складової та вкладень у людський капітал (передусім, в освіту й охорону здоров'я) для ефективності національної економіки. Закон виділив додатково до державного бюджету 43,2 млрд дол. на будівництво, модернізацію, технічне переобладнання початкової й вищої школи, на покращення якості освіти. Ще 15,6 млрд дол. асигновані на стипендії студентам.

Охорона здоров'я отримала додаткове фінансування в розмірі 22,4 млрд дол. на наукові дослідження, ремонт і будівництво медичних центрів. Поставлено на меті знизити вартість медичних послуг. Програма передбачає комп'ютеризацію охорони здоров'я та удосконалення інформаційних технологій. На це додатково виділено 20 млрд дол. державних асигнувань. Подібно до США, де головним засобом боротьби з безробіттям залишається асигнування великих сум з бюджету держави, на початку 2009 року країни ЄС розробили нові плани порятунку своїх економік: Німеччина прийняла програму на 50 млрд євро, наслідували її приклад Франція і Великобританія.

На початок 2009 р. кількість безробітних у Німеччині перевищила позначку в 3 млн., і, за прогнозами експертів, за кілька місяців мала досягти 4 млн. чоловік. Але завдяки антикризовим заходам, які вжив уряд, відбулась певна стабілізація на ринку праці Німеччини, і наприкінці 2009 р. цей показник досяг лише 3,2 млн. чол., зменшившись порівняно зі значенням у липні 2009 р. (3,5 млн. чол.). Німецький уряд витрачає кошти, головним чином, на інфраструктурні проекти, освіту, а також розвиток новітніх технологій. Ця сума склала в 2009 р. біля 17 млрд євро. В цілому приблизно на 18 млрд євро планувалось знизити податки (зокрема, податок на прибуток і державні збори на медичне страхування для домовласників і бізнесу).

Крім того, уряд ініціював створення додаткової фундації держкредитів і гарантування кредитів обсягом 100 млрд євро для підтримки компаній, які не можуть залучити необхідне фінансування через проблеми в банківському секторі. Інші європейські країни мали намір наслідувати приклад Німеччини і також готували нові антикризові заходи.

Так, Франція виділила банкам додатково 10,6 млрд євро. Головний акцент у французькій антикризовій політиці робиться не на стимулюванні споживання, а на інвестиціях. На думку керівництва країни, якщо підтримувати тільки купівельну спроможність, вона може перетворитись на збереження чи на придбання імпортованих товарів, в той час як інвестиції стимулюють і пропозицію, і попит, і створюють нові робочі місця. Половина суми антикризової допомоги (26 млрд євро) у березні 2009 р. вже знаходилась у економіці. План передбачає вдосконалення інфраструктури (доріг, портів, мостів, проведення нових ліній швидкісних потягів, будівництво й ремонт шпиталів й інших суспільних будівель, реставрацію об'єктів культурної спадщини (у списку міститься 252 об'єкта)). Значні кошти призначені суспільним службам – електричній компанії й пошті, а також на будівництво житла й модернізацію житлових кварталів.

Вже на початку лютого 2009 р. президент Франції Н. Саркозі оприлюднив додаткові заходи загальною вартістю 2,6 млрд євро, які стосуються «соціального супроводу кризи». Головним адресатом був обраний низ середнього класу. На 2009 р. були відмінені дві третини прибуткового податку для осіб із річним доходом, який не досягає 11,5 тис. євро. Також збільшені розміри допомоги до початку навчального року, чек на 200 євро отримали інваліди й люди похилого віку на сплату персоналу й засобів для догляду.

Спеціальним законом до кінця 2010 р. обмежена винагорода керівництва компаній, які отримують державну допомогу. Найбільш впливові організації підприємців – Рух підприємців Франції і Французька асоціація приватних підприємців – спільно прийняли «етичний кодекс» оплати керівництва підприємств, до якого не приєдналися тільки 10% компаній. Притаманною рисою французької антикризової програми є запровадження системи допомоги частково

безробітним з метою послаблення фінансового тиску на працівників протягом певного періоду часу. Ці системи забезпечують працівникам, які залишаються без роботи протягом всього або частини тижня, можливість отримувати відсоток своєї заробітної плати від держави до тих пір, доки вони не будуть задіяні протягом повного робочого дня.

Розглянемо антикризові заходи, які застосовують у розвинених країнах (наприклад, США та Європі тощо), з точки зору доцільності їх використання в Україні. Запропонований Бараком Обамою план щодо стимулювання економіки та, зокрема, зайнятості, в кризових умовах, може зацікавити уряд України декількома аспектами. По-перше, пропозиція щодо створення переважної кількості нових робочих місць (90%) у приватному секторі економіки є актуальною з тієї точки зору, що його частка в Україні в 2008 р. склала в середньому 60% (від 40% у виробництві електроенергії до 98–99% у хімічній і легкій промисловості).

У ситуації «кадрового голоду», коли підприємства потерпають від нестачі кваліфікованих кадрів, вивільнення великої кількості висококваліфікованих спеціалістів внаслідок скорочення штату державних підприємств може сприяти вирішенню проблеми їх працевлаштування. Перспективним для України є створення робочих місць в сфері енергозбереження і, особливо, «зелених технологій». Це зумовлено як суспільним науково-технічним прогресом і необхідністю наслідувати приклад розвинутих країн Європи та США, які вже досить активно використовують ці технології, так і сучасною ситуацією щодо відносин з найголовнішим енергетичним партнером України – Росією.

В умовах невизначеності щодо майбутніх політично-економічних відносин та цін на паливо, які продовжують зростати, розвиток даного напрямку стає першочерговим завданням для України. Крім того, екологічна ситуація в багатьох регіонах країни залишається катастрофічною, тому ігнорування так званих «зелених технологій» може призвести до невиправних наслідків і заподіяти шкоди здоров'ю населення.

Необхідними для України є й роботи з модернізації інфраструктури, а саме – реконструкція мостів і доріг, більшість з яких знаходяться у дуже поганому або аварійному стані. Головною проблемою при реалізації даного плану може стати нестача бюджетних коштів. Особливо це стосується таких його пунктів, як створення нових робочих місць в державному секторі економіки, скорочення податків і продовження термінів виплати допомоги з безробіття. За цих умов головною джерелом коштів можуть стати інвестиції, оскільки, за прогнозами експертів, Україна, і особливо її промисловий Схід та аграрний Південь, не дивлячись на кризові явища, залишиться інвестиційно привабливою. Реалізації в Україні європейських планів з боротьби з кризою та безробіттям (таких, як плани Німеччини, Франції, Великобританії) перешкоджає їх висока вартість.

Через дефіцит бюджету Україна поки ще не може собі дозволити повною мірою наслідувати ці плани, але, за наявності інвесторів та при виборі найбільш пріоритетних сфер фінансування, принаймні часткова їх реалізація є можливою.

Висновки

1. Аналіз історичних етапів розвитку міжнародної міграції робочої сили і її ролі у міжнародних економічних відносинах дозволив виявити, що міжнародна міграція відіграє значну роль у формуванні трудових ресурсів приймаючих країн і несе позитивний ефект для країн походження мігрантів. Під впливом процесів у світовій економіці причини міграції змінюються з часом, у сучасних реаліях світової економіки виявляються нові риси міграції, чому сприяє широкий спектр явищ, що охоплюють різні сторони глобальних економічних процесів. До ХХ ст. міграції населення сприяли відкритість кордонів для товарів і капіталу, географічні відкриття, низькі тарифи, ліберальна міграційна політика приймаючих країн та ін. В ХХ столітті причинами посилення міграції стали глобалізація, Перша і Друга світові війни, Велика Депресія, міграційна політика залучення трудових ресурсів країн, які потребували додаткової робочої сили та ін. На початку ХХІ ст. мобільність населення обумовлюється такими чинниками як наявність політичної стабільності, різниця в рівні доходів у країнах походження і приймаючих державах, потреба у використанні більш дешевої праці підприємцями приймаючих країн, екологічні проблеми, зміни валютного курсу та стан поточного рахунку платіжного балансу, вартість кредитних ресурсів.

2. Запропоновано виділити етап міграції у міжнародних економічних відносинах, який пов'язаний з сучасною економічною кризою. В період поточної фінансово-економічної кризи деякі з приймаючих країн (Іспанія, Італія, Велика Британія, Чеська Республіка, Австралія та ін.) зменшили квоти і посилили інші бар'єри в'їзду мігрантів, а також запровадили програми повернення мігрантів на Батьківщину. Однак, такі заходи лише підвищують безробіття серед мігрантів, негативно впливають на права мігрантів і їх соціальний захист і не вирішують проблем, пов'язаних з міграцією. Посилення контролю і в'їзних бар'єрів не вирішує проблем, пов'язаних зі збільшенням міграційних потоків, а навпаки провокує криміналізацію суспільства і порушення прав людини.

3. Більшість класичних економічних теорій міжнародної міграції розроблено переважно на основі класичних припущень про раціональну поведінку індивідів, а

тому не дають змоги врахувати усі фактори, що визначають схильність осіб до міжнародної міграції. Для емпіричних досліджень найбільш поширеним є використання некласичних теорій міграції, що обумовлено відносно простим методологічним підходом до розрахунків чинників міграції, доступністю необхідних статистичних масивів та можливостями адаптувати такі моделі з метою подальшого врахування якомога ширшого спектру чинників міграції. Існуючі класифікації теорій міжнародної міграції не повністю відображають теоретичну базу дослідження в цій сфері. Систематизація існуючих теорій міжнародної міграції¹⁵ дозволила запропонувати вдосконалену класифікацію теорій, яка включає теорії, що пояснюють причини міграції, транзитивні теорії міграції, такі, що базуються на соціальних причинах, теорії, які висвітлюють ринкові процеси і узагальнюючі теорії. Така класифікація охоплює усі існуючі підходи і розширює теоретичне уявлення про теорії міграції.

4. Міжнародна міграція сприяє оптимізації розподілу людського капіталу і зменшенню міжрегіональних відмінностей, дозволяє поліпшити функціонування ринків праці приймаючих і країн походження. Узагальнення результатів попередніх емпіричних досліджень свідчить про те, що позитивний ефект від міграції є вищим за негативні наслідки впливу на національні ринки, при цьому цей вплив є різним для робітників високої і низької кваліфікації, для фірм і найманих працівників, для виробників і споживачів. В приймаючих країнах міграція дозволяє заповнювати робочі місця, на яких корінне населення не згодне працювати, сприяє розширенню виробництва, зниженню податкового навантаження на працююче населення. В країнах походження міграція знижує безробіття і робить національний ринок праці більш еластичним.

5. Рівень міграції населення є обумовленим соціально-економічним станом кожного з регіонів України. Зростання заборгованості з виплати заробітної плати в області призводить до збільшення кількості мігруючих, тоді як збільшення різниці між середньою заробітною платою в області та середньою заробітною платою по Україні та мінімальним прожитковим мінімумом впливає на

зменшення кількості емігрантів з регіону. При цьому доведено, що найбільший вплив на кількість емігруючих здійснює заборгованість із заробітної плати.

Список використаної літератури

1. Баланда А. Ринок праці як економічна категорія // Підприємництво, господарство і право. - 2006. - № 5. - С. 21-25.
2. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-трудова відносини – Київ: Центр навчальної літератури, 2004.
3. ВО МОН України – К, 2005. – Вип. 46: Болонський процес в Україні. – Ч.2. – С. 32-39.
4. Гнибіденко І. Проблеми трудової міграції в Україні та їх вирішення// Економіка України – 2008. - № 4.- с. 19-21.
5. Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Ткач Д.В. Географія населення України. - Тернопіль, 2007
6. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні. Міжнародна організація праці, 2013
7. Івахнюк І.В. Мінародна трудова міграція – М.: Економічний факультет МГУ, 2005. – 286 с.
8. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : [навч. посіб.] / О. А. Кириченко. – [3-є вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2002. – 384 с.
9. Кирєєв А. Міжнародна економіка. В 2-х частинах. – М.: Міжнародні відносини, 1997. – Ч. 1. – 816 с.
10. Корецька С. Державна політика на ринку праці // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2004. - № 4.. - С. 291-296.
11. Купалова Г. І. Соціально-економічна сутність форми та функції ринку робочої сили // Зайнятість та ринок праці. — Вип. 2. — 1994. — С. 12 — 19.
12. Курунова Ю. О. Аналіз економічних та соціальних чинників зовнішньої міграції України / Ю. О. Курунова // Вісник міжнародного слов'янського університету. – Харків, 2012. – Серія «Економічні Науки», Т. XV, № 2 – С. 119-124.

13. Курунова Ю.О. Міжнародна трудова міграція та міграційна політика // Актуальні проблеми розвитку соціокультурної сфери: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: Центр суспільних інновацій, «Сполом», 2014. – С. 19 – 26.
14. Макогон Ю.В. Міжнародна економіка / Ю.В. Макогон, В.С. Миронов, Н.А. Бударіна. Донецьк, 2002. – 304 с.
15. Малиновська О. Україна і світ: Характер і напрямки еміграцій // Відродження. – 1999. - № 3. - С. 13-17.
16. Реліна І.Є. Масштаби, форми та напрямки сучасних міграційних процесів // Науковий вісник. – 2009. - №2. – с. 14-17.
17. Теліщук М. Теоретичні аспекти удосконалення ринку праці//Підприємництво, господарство і право. - 2004. - № 10. - С. 135-138
Малиновська О. Україна і світ: Характер і напрямки еміграцій // Відродження. – 1999. - № 3. - С. 13-17.
18. Цвилев Р.І. Світовий ринок праці / Цвилев Р.І., Рідванов Н.Ф., Жирицький А.К. – М.: Наука, 2004. – 192 с.
19. Цевух Ю. О. Вплив міжнародної трудової міграції на національний ринок праці / Ю. О. Цевух // Емпіричні підходи щодо вивчення рівня добробуту у країнах СНД. Збірник наукових праць міжнародного науково-практичного семінару. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. – 2012. – С.61-63.
20. Шиманська О. Позитивні та негативні економічні ефекти сучасної трудової міграції / О. Шиманська // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2012. – Вип. 17. – С. 36-43.
21. Яворська В., Куделіна С. Історичний огляд міграційних процесів в Україні // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. - Випуск 2 (14). - С. 104-111.
22. Яковець О.В. Середня і вища освіта України і розвинутих країн Європи – спільне, від’ємне // Проблеми освіти: Наук.-метод. збірник / НМЦ

Додаток А

Таблиця А.1

Розподіл довгострокових трудових мігрантів за країнами призначення

Країна призначення	Населення	Частка
Польща	95300	22,5%
Російська Федерація	81 400	19,2%
Чеська Республіка	77 500	18,3%
Італія	66 500	15,7%
Німеччина	13 600	3,2%
Португалія	11 400	2,7%
Республіка Білорусь	10 600	2,5%
США	8 500	2,0%
Іспанія	8500	2,0%
Словаччина	7200	1,7%
Угорщина	5100	1,2%
Греція	3800	0,9%
Ізраїль	3400	0,8%
Франція	3000	0,7%
Великобританія	3000	0,7%
Бельгія	2100	0,5%
Румунія	1700	0,4%
Об'єднані Арабські Емірати	1300	0,3%
Данія	1300	0,3%
Інша країна	3400	0,8%
Без відповіді	15300	3,6%